

Erik Allander in memoriam

Erik Allander, professor i socialmedicin vid Karolinska Institutet 1975 – 1997, har avlidit efter en tids sjukdom.

Erik kommer att gå till historien som en mycket viktig gestalt för socialmedicinens utveckling i Sverige och i Norden. Han var en av initiativtagarna till att bilda Svensk Epidemiologisk Förening och var också dess första ordförande. Han var också ordförande i Socialmedicinsk Förening under många år och en av de verkliga "tungvikterna" när det gäller socialmedicinens utveckling under 1970- och 1980-talen.

Erik Allander föddes i Stockholm, son till leg läkare Bernhard Allander och dennes maka gymnastikdirektör Anna-Lisa, född Jäderholm. Efter med lic-examen 1957, disputation 1970 och docentur 1971 utnämndes Erik 1975 till professor och överläkare vid den nyinrättade socialmedicinska enheten på Huddinge sjukhus. Erik fick mycket tidigt upp ögonen för socialmedicinens utvecklingsmöjligheter, främst mot epidemiologi, prevention och hälso- och sjukvårdsforskning, men insåg också betydelsen av den viktiga korsbefruktningen mellan dessa och andra discipliner i socialmedicinens gränsland för att förstärka socialmedicinen till "ett högkvalitativt arbete" (1). Det är ingen tvekan om att från mitten av 1970-talet blev Erik och hans institution en av de ledande inom socialmedicinen i Sverige med ett stort nordiskt och internationellt kontaktnät. Rörelseorganens sjukdomar var grunden för socialmedicinska enhetens forskning och undervisning. Projek-

ten sträckte sig från riskfaktorer, dödlighet och vårdkonsumtion i Sverige, över höftfrakturer i sex Medelhavsländer till en reumatisk sjukdom vid rysk-kinesiska gränsen.

Tidigt fick Erik den förmånen att lära känna och samarbeta mycket nära den verkliga internationella "eliten" när det gällde reumatologisk epidemiologi, ett samarbete som fortsatte under hela hans liv. Socialmedicinska enheten på Huddinge blev internationellt känd inom reumatologisk epidemiologi, dels som WHO Collaborating Centre sedan 1985 och dels genom Eriks stora insatser som ordförande i kommittén för epidemiologi EULAR (den europeiska ligan mot reumatism) och i ILLAR (internationella ligan mot reumatism).

Eriks styrka var hans framsynthet. Ett bra exempel på detta är hans publikation från 1981 – Vård vid vändpunkt (2). I förtalet till boken skriver dåvarande sjukvårdsdirektören och landstingsrådet för hälso- och sjukvården inom Stockholms läns landsting: "Föreliggande översikt av aktuell vårdforskning – utarbetat av professor Erik Allander, Huddinge sjukhus – får ses som ett led i vår målmedvetna strävan att få bättre kunskap om orsakerna till de stora variationerna i vårdkonsumtion inom landstingsområdet. Allanders arbete är inte en förvaltningsutredning i traditionell bemärkelse. Det är i stället fråga om ett okonventionellt försök att låta en enskild forskare redovisa idéer och föreslår åtgärder".

Erik rekryterade lärare och forskare från vitt skilda akademiska områden till den socialmedicinska enheten vid Huddinge sjukhus. Närmare 1.000 publikationer tillkom, varav Erik Allander medverkade i eller skrev själv

av dem blev senare professorer. I en sammanfattning från socialmedicinska enheten, Huddinge sjukhus 1974 – 1997, som Erik publicerade 1997 skriver han (3): "Socialmedicinen är ett positivt värdeladdat begrepp och område för de flesta. Det har sedan länge funnits ett stöd, om än ytligt, för socialmedicinen. Ämnets innehåll täcks nog bäst av termen folkhälsovetenskap. Detta gränsområde mellan medicin och samhälle innefattar studiet av sjuklighet, dödlighet och prevention, hälso- och sjukvårdens funktion, fördelning, organisation, administrativa regelverk och effekt". Senare i samma skrift beskriver Erik hur han från början medvetet satsade på så olika verksamhetsområden som medicinsk sociologi, epidemiologi, hälso- och sjukvårdsforskning, hälsoekonomi, medicinsk demografi, medicinsk vetenskapsteori och etik, medicinalrätt och medicinsk lingvistik. Erik förstår således mycket tidigt värdet av att bygga upp en socialmedicinsk institution med ett tvärvetenskapligt samarbete "för att verksamheten skall vara innovativt produktiv".

Ett av Eriks stora och långvariga forskningsintresse var höftfrakturer, som han ofta betecknade som "den dyraste huvudmanifestationen av osteoporos". Sverige har den högsta incidensen en i världen. Ett stort projekt startade 1986 vid namn MEDOS (the Mediterranean osteoporosis study), en fall-kontrollundersökning i nära samarbete med WHO och med ekonomiskt stöd av ett internationellt läkemedelsföretag. Projektet omfattade 14 olika centra i sex länder vid Medelhavet –

området innefattade sex språkområden, ett 20-tal forskare och ett 60-tal intervjuare var engagerade. Projektet ledde till närmare 100 publikationer (3). Ett annat kärt forskningsintresse var den för västvärlden relativt okända reumatiska Kashin-Becks sjukdom, som drabbar cirka en miljon kinesiska barn med en grav deformerande artros. En epidemiologisk undersökning tyder på att riskpopulationen är 30 miljoner kineser och att riskfaktorerna är en kombination av selenbrist, mögelgift och möjligen humusförorenat vatten. De som drabbas är barn till fattiga bönder. Först 14 år efter det att arbetet initierades blev det 1996 klart med ett interventionsprojekt med kinesisk medverkan.

Erik Allanders styrka var hans unika bredd som innefattade naturvetenskap, samhällsmedicin och humaniora, som kom väl till uttryck i hans mycket produktiva forskning under 25 år. En vetenskapsman av stor betydelse för utvecklingen av folkhälsovetenskap som ämne har gått bort alldeles för tidigt.

REFERENSER

1. *Allander E*: Socialmedicinska enheten, Huddinge sjukhus, 1974 – 1997. En studie i konstruktiva och destruktiva mekanismer i folkhälsovetenskapen. Stockholm, 1997.
2. *Allander E*: Vård vid vändpunkt – en översikt av vårdforskning. Studentlitteratur, 1981.
3. *Allander E, Lindahl BiB*: Bone 1993;14 (suppl. 1), pp. 37 – 543.

**Gudjon Magnusson
Sven-Olof Isacson
Claes-Göran Westrin**